

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/28740> holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Kadrouch-Outmany, Khadija

Title: Islamic burials in the Netherlands and Belgium. Legal, religious and social aspects

Issue Date: 2014-09-16

Samenvatting

Dit proefschrift onderzoekt de juridische, religieuze en praktische mogelijkheden voor moslims om begraven te worden in Nederland en België. Het behandelt nationale regelgevingen, opvattingen van islamitische schriftgeleerden en de ideeën en wensen van moslims in Nederland en België met betrekking tot islamitisch begraven. De resultaten van dit onderzoek zijn voor het grootste gedeelte gebaseerd op etnografisch onderzoek en enquêtes uitgevoerd onder alle gemeenten in beiden landen in 2010, 2011 en 2012.

In de loop van dit onderzoek kwam ik erachter dat juridische en religieuze regelgevingen en mogelijkheden voor begraven niet van doorslaggevende aard zijn in de overwegingen van moslims in Nederland en België, met betrekking tot de keuze voor hun gewenste begraaflocatie. Veel belangrijker in deze overwegingen zijn het gevoel (meer) te behoren tot een bepaald land, waaraan veel respondenten ook een gevoel van afkomst verbinden.

In deze dissertatie stel ik voor om de theorie van Beck (2010) te gebruiken, met betrekking tot de verschillende betekenissen en functies die in de uitvoering van rituelen verborgen liggen. Deze focus heeft in dit onderzoek geleid tot het onderscheiden van vier verschillende betekenissen en functies in de uitvoering van begrafenisrituelen: het uiten van individuele overtuiging en geloof, identificatie met een religieuze denominatie, het gevoel te behoren tot een bepaald land of etnische gemeenschap en de religieuze identiteit van moslims in een niet-islamitische omgeving. Het onderzoek naar islamitisch begraven in Nederland en België, onthult veel met betrekking tot het gevoel te behoren tot een bepaald land en de daarmee gepaard gaande notie van de integratie van moslims in Nederland en België. De keuze die moslims maken met betrekking tot hun begraaflocatie betekent veel meer dan alleen een locatie voor het begraven van een lijk.

In de vijf hoofdstukken van deze dissertatie bespreek ik de verschillende facetten die aan bod komen in relatie tot islamitisch begraven in Nederland en België. In het eerste hoofdstuk situeer ik deze studie binnen het grotere geheel van onderzoek dat reeds is gedaan naar de Islam en de institutionalisering ervan in West Europa. Ik presenteer enkele demografische cijfers met betrekking tot moslims in de beide landen, en ook met betrekking tot de denominaties waartoe zij behoren. In relatie tot het voorgaande onderzoek dat gedaan is naar moslims in het westen, leg ik in dit

hoofdstuk uit hoe door de combinatie van sociale wetenschappen, religie wetenschappen en nationale wetgeving in één methodologische aanpak deze studie de lacune aan een multidisciplinair vergelijkend onderzoek kan opvullen.

In het tweede hoofdstuk komen de ideeën van moslims met betrekking tot de dood en eschatologie aan bod. Ik bespreek ook kort de relevantie en betekenis van islamitische en juridische definities van de dood. Naar aanleiding van de medische ontwikkelingen op het gebied van beademing, harttransplantaties en orgaandonaties zijn deze in de afgelopen eeuw aan veranderingen onderhevig geweest. Het sterfproces zelf wordt bij moslims vergezeld door verschillende rituelen die uitgevoerd worden door de mensen die bij de stervende aanwezig zijn. Waarom respondenten veel waarde hechten aan een correcte uitvoering van deze rituelen wordt in het hoofdstuk besproken. Verder wordt in dit tweede hoofdstuk de kwestie van eschatologie als een kapstok gebruikt, waaraan de verschillende begrafenisrituelen, die in de volgende hoofdstukken worden besproken, worden opgehangen. Ik betoog in dit hoofdstuk dat de verschillende ideeën die moslims erop nahouden met betrekking tot de dood, sterven en het Hiernamaals, overeenkomen met het idee van een ‘socio-cosmologie’. Hierbij staat centraal dat men in het Hiernamaals tot dezelfde gemeenschap zal behoren als waartoe hij of zij in het leven behoorde. Dit idee van een continuïteit in behoren wordt onder andere tot uitdrukking gebracht in de fysieke locatie van een graf.

De islamitische begrafenisvoorbereidingen, de wassing, wikkeling, begrafenisgebed en de begrafenisprocessie, worden besproken in hoofdstuk drie. Hierin betoog ik dat deze rituelen in een context van migratie onderhevig zijn aan veranderingen, vanwege een veranderde sociale en juridische context. Migratie is echter niet de enige reden voor de verandering in rituelen. De diversiteit onder de verschillende islamitische gemeenschappen, welke uitdrukking vindt in de vele achtergronden qua etniciteit en denominatie, vormt ook een belangrijk onderdeel van deze veranderingen. Doordat we zowel te maken hebben met een migratiecontext als met diverse islamitische gemeenschappen, is er een wisselwerking zichtbaar in de uitvoering van rituelen en ook in de religieuze opvattingen met betrekking tot deze rituelen. Dit werd in het bijzonder tot uitdrukking gebracht in de manier waarop, door wie en waarom de begrafenis voorbereidingen worden uitgevoerd. Als gevolg hiervan worden sommige personen uitgesloten van deelname aan of participatie in deze

begrafenisvoorbereidingen vanwege hun sekse of hun religieuze behoren tot een bepaalde islamitische denominatie.

De begrafenis zelf is het onderwerp van hoofdstuk vier. Hierin ga ik in op de verplichting tot begraven in tegenstelling tot crematie, de begrafenisrituelen, het verloop van de begrafenis, de inrichting van het graf, de kwestie van het ruimen van graven en het belang van grafbezoek. De uitvoering van begrafenisrituelen staat centraal in de manier waarop groepen en individuen identiteit en betekenis construeren. In dit hoofdstuk gebruik ik de begrafenisrituelen als een raamwerk, waardoorheen kan worden gekeken naar hoe moslims zichzelf en de maatschappij waartoe zij behoren zien. Met behulp van deze aanpak probeer ik toe te lichten dat de keuze voor begraaflocatie niet alleen een kwestie is van goed geïnformeerd zijn met betrekking tot de praktische, juridische en religieuze mogelijkheden en onmogelijkheden. Van veel groter belang in deze keuze is, wat al eerder genoemd werd, het gevoel te behoren tot een bepaald land en de mythe van terugkeer naar de landen van herkomst. In hoofdstuk vier worden ook de daadwerkelijke mogelijkheden voor islamitische begraven in zowel Nederland als België besproken. Beide landen bieden de mogelijkheid voor moslims om zich op een apart perceel op de openbare begraafplaats te laten begraven, waarbij de graven in de richting van Mekka zijn georiënteerd. Een belangrijk en interessant onderdeel met betrekking tot deze islamitische percelen, is het samenbrengen of opsplitsen van percelen onder verschillende islamitische gemeenschappen. Wanneer het gaat om begraven, willen immers zowel de Soennieten, als Sjiieten, Ahmadiyya en Alevieten op een islamitisch perceel begraven worden, maar niet noodzakelijkerwijs samen of naast elkaar op een perceel. Verschillende verzoeken werden en worden in dit verband gericht aan de gemeentelijk begraafplaatsen om een bepaalde categorie moslims de toegang tot het islamitische perceel te ontzeggen. Dit heeft ertoe geleid dat er nu verschillende islamitische sub-percelen bestaan, bestemd voor verschillende islamitische gemeenschappen. In Nederland bestaat er bovendien ook nog een privé islamitische begraafplaats.

In het vijfde hoofdstuk ga ik in op hoe gebruiken rond rouwverwerking onder moslims gerelateerd worden aan opvattingen van islamitische geleerden, de nationale wetgevingen en theorieën vanuit de sociale wetenschappen. Deze gebruiken, zo betoog ik, zijn onderhevig aan veranderingen vanwege de migratiecontext en het behoren van moslims tot verschillende islamitische denominaties. In dit hoofdstuk

wordt een onderscheid gemaakt tussen publieke en private rouw. De modellen en theorieën rond rouw en rouwverwerking zoals deze zijn ontwikkeld binnen de sociale wetenschappen richten zich met name op het private gedeelte van het rouwproces. In de laatste jaren zijn deze modellen aan verandering onderhevig geweest en concentreren zij zich niet meer zozeer op het loslaten en vergeten van de overledene. Deze veranderingen zijn ook van groot belang in de rouwbegeleiding van moslims. Wanneer de religieuze aspecten van jaarlijkse rouwbijeenkomsten in acht worden genomen kan dit van groot belang zijn in het verwerkingsproces van moslims. Daarnaast worden in dit hoofdstuk de nationale wet- en regelgeving besproken met betrekking tot verlof in het geval overlijden van naasten. Respondenten gaven aan het van groot belang te vinden in hun rouwproces, om een rouwperiode aan te kunnen houden en om aanwezig te kunnen zijn bij condoleance en herdenkingsbijeenkomsten.

In de loop van deze dissertatie heb ik telkens weer de vele betekenissen en functies van rituelen benadrukt. De multidisciplinaire en vergelijkende methode die ik heb gebruikt, bleek zeer geschikt te zijn om de verschillende betekenissen en functies aan het licht te brengen. Begrafnisrituelen worden niet alleen uitgevoerd als een uitdrukking van het behoren tot een bepaalde denominatie. Zij zijn ook onderdeel van het individuele geloof van moslims en benadrukken bovendien de islamitische identiteit in een niet-islamitische omgeving, zowel naar moslims als naar niet-moslims toe. De keuze die moslims maken met betrekking tot hun gewenste begraaflocatie is het resultaat van de verschillende betekenissen en functies die in hun begrafenisrituelen verborgen liggen. Het is niet enkel een zaak van juridische en praktische mogelijkheden, maar veel meer een kwestie van hoe zij zichzelf en de maatschappij waarvan zij onderdeel uitmaken zien. Het is een kwestie van behoren tot een geheel.